

**Παράγοντες που επηρεάζουν τη διαγλωσσική μεταφορά
κατά την κατάκτηση της τρίτης γλώσσας:
Δεδομένα από μία πειραματική προσέγγιση**

Σταματία Μιχαλοπούλου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

smichalo@del.auth.gr

Abstract

In the scientific debate on third language (L3) acquisition a prominent discussion topic has been the role played in this process by the various (linguistic and individual) factors affecting the crosslinguistic transfer.

In this article, we will discuss the most important of these factors in terms of their impact both on the theoretical discussion on the acquisition of L3 as well as in experimental studies conducted on this topic. More specifically we will elaborate on their impact on the acquisition of German as a L3, by native speakers of Greek, who have already acquired English as a second language.

Keywords: factors affecting the crosslinguistic transfer, third language (L3) acquisition

1 Εισαγωγή

Στη συζήτηση σχετικά με την *Κατάκτηση της Τρίτης Γλώσσας* (ΚΓ3), καθώς και των περαιτέρω γλωσσών, εξέχουσα θέση έχει ο ρόλος που διαδραματίζουν σε αυτήν οι παράγοντες που επηρεάζουν τη διαγλωσσική μεταφορά, δηλαδή τη γλωσσική μεταφορά από τη *μητρική ή πρώτη γλώσσα* (Γ1) ή/και από τη *πρώτη ξένη γλώσσα ή δεύτερη γλώσσα* (Γ2) στη διαγλώσσα των *μη φυσικών ομιλητών/τριών* (ΜΦΟ) (Han και Tarone 2014). Οι παράγοντες που εξετάζονται είναι κατά βάση αυτοί οι οποίοι εμπλέκονται και κατά την *κατάκτηση της Γ2* (ΚΓ2). Δεδομένης όμως της μεγαλύτερης πολυπλοκότητας της κατάκτησης της *δεύτερης ξένης ή τρίτης γλώσσας* (Γ3), ανακύπτουν ερωτήματα όπως, κατά πόσο και με ποιο τρόπο οι παράγοντες αυτοί εξακολουθούν να (περι)ορίζουν τον τύπο και το μέγεθος της επιρροής της Γ1 και της Γ2 και κατά την ΚΓ3.

Σε αυτήν την εργασία θα συζητηθούν οι βασικότεροι από τους παράγοντες αυτούς, σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση τους σε γλωσσικούς και ατομικούς. Στη συνέχεια γίνεται σύντομη περιγραφή της πειραματικής διαδικασίας που διενεργήθηκε σχετικά την κατάκτηση της Γερμανικής ως Γ3 από Έλληνες/ίδες που έχουν κατακτήσει και την Αγγλική σε υψηλό επίπεδο. Τέλος, ακολουθεί η παρουσίαση των βασικών αποτελεσμάτων, καθώς και των συμπερασμάτων που προκύπτουν.

2 Διαγλωσσική μεταφορά και παράγοντες που την επηρεάζουν

Οι παράγοντες που εμπλέκονται στη διαγλωσσική μεταφορά διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: σε αυτούς που σχετίζονται με τις γλώσσες που εμπλέκονται, γλωσσικοί παράγοντες (linguistic factors) και σε αυτούς που σχετίζονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ΜΦΟ που κατακτούν τη Γ3, ατομικοί παράγοντες (individual factors) (Falk 2010).

2.1 Γλωσσικοί παράγοντες

2.1.1 Γλωσσική Τυπολογία

Η τυπολογία διακρίνεται σε ιστορική και τυπική (Foote 2009). Η ιστορική τυπολογία (historical typology) σχετίζεται με τη γενετική σχέση μεταξύ των γλωσσών, δηλαδή με το αν ανήκουν στην ίδια οικογένεια, π.χ. Ινδοευρωπαϊκή, ή στην ίδια υποομάδα, π.χ. γερμανικές γλώσσες. Η τυπική τυπολογία (formal typology) αναφέρεται στις ομοιότητες και τις διαφορές που παρατηρούνται μεταξύ των γλωσσών, ανεξάρτητα από την ιστορική προέλευσή τους ή τη γενετική τους συγγένεια.

Η επικρατούσα άποψη είναι ότι είναι πιο πιθανό να υπάρξει διαγλωσσική μεταφορά μεταξύ δύο συγγενών ή δύο παρόμοιων τυπολογικά γλωσσών παρά μεταξύ δύο γλωσσών που δεν έχουν καμία σχέση μεταξύ τους (Dewaele 1998, Ecker 2001).

Ωστόσο, υπάρχουν έρευνες στον τομέα της πολυγλωσσίας που δείχνουν ότι τα άτομα που κατακτούν μία νέα γλώσσα πολλές φορές ανατρέχουν σε μία γλώσσα «μακρινότερη» τυπολογικά από αυτήν, ενώ κατέχουν και άλλες «εγγύτερες» (De Angelis 2007: 23).

2.1.2 Συχνότητα εμφάνισης γλωσσικών χαρακτηριστικών

Η αυξημένη συχνότητα εμφάνισης ενός χαρακτηριστικού σε κάποια από τις γλώσσες που έχουν ήδη κατακτηθεί αυξάνει τις πιθανότητες να μεταφερθεί και στη γλώσσα-στόχο (Larsen–Freeman 1997).

2.1.3 Μορφολογική μεταφορά

Η μορφολογική διαγλωσσική μεταφορά αναφέρεται στην παραγωγή τύπων στη διαγλώσσα των ΜΦΟ, στους οποίους ένα μόρφημα (ελεύθερο ή δεσμευμένο) μίας προηγουμένως κατακτηθείσας γλώσσας ενώνεται με ένα μόρφημα της γλώσσα-στόχου δημιουργώντας μία καινούργια «λέξη» (Murphy 2003).

2.2 Ατομικοί παράγοντες

Στους ατομικούς παράγοντες, που παίζουν ρόλο στη γλωσσική μεταφορά κατά την ΚΓ2 και εξακολουθούν να παίζουν ρόλο στη διαγλωσσική επιρροή και κατά την ΚΓ3 συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων: το επίπεδο επάρκειας των ΜΦΟ στην κάθε γλώσσα, η ψυχοτυπολογία, η χρονική απόσταση από την «τελευταία» χρήση της γλώσσας, η μεταγλωσσική επίγνωση (Jessner και Cenoz 2007), η ηλικία (Birdsong 1999), το μέγεθος της έκθεσης στη γλώσσα-στόχο (Schwartz και Sprouse 1996), το εκπαιδευτικό υπόβαθρο σε συνδυασμό με τον εγγραμματισμό σε κάθε γλώσσα (Jessner 2006) και το επικοινωνιακό πλαίσιο (Ellis 1997).

Στην εργασία αυτή θα εξετάσουμε τους τρεις πρώτους παράγοντες, οι οποίοι θα επιχειρηθεί να συνδεθούν με τα πειραματικά δεδομένα που παρουσιάζονται στην ενότητα 3.

2.2.1 Επίπεδο επάρκειας στην κάθε γλώσσα

Τα πειραματικά δεδομένα δείχνουν ότι όσο χαμηλότερο είναι το επίπεδο γλωσσομάθειας στη γλώσσα-στόχο τόσο πιο πιθανό είναι να υπάρχει μεταφορά από την προηγούμενη γλωσσική γνώση (Odlin 1989). Ωστόσο, για το πώς και κατά πόσο ο βαθμός επάρκειας στις προηγούμενες γλώσσες επηρεάζει τη μεταφορά στη Γ3 δεν υπάρχουν ούτε επαρκή πειραματικά στοιχεία αλλά ούτε και ομοφωνία μεταξύ των ερευνητών/τριών.

Σύμφωνα με την De Angelis (2007: 34) γλωσσική μεταφορά μπορεί να υπάρξει τόσο από μία γλώσσα που το άτομο γνωρίζει ήδη καλά (Williams και Hammarberg 1998), όσο και από μία γλώσσα που το άτομο γνωρίζει ήδη αλλά όχι σε όχι τόσο ικανοποιητικό βαθμό (Selinker και Baumgartner-Cohen 1995).

2.2.2 Ψυχοτυπολογία

Η ψυχοτυπολογία (psychotypology) (Rothman 2011) είναι μία υποκειμενική έννοια που ορίζει τη σχέση και την απόσταση που ο ίδιος/α ο/η ομιλητής/τρια θεωρεί ότι έχουν οι γλώσσες μεταξύ τους. Η ανάπτυξη της ψυχοτυπολογίας ως ικανότητα ενός ατόμου προϋποθέτει την ανάπτυξη μεταγνωστικών ικανοτήτων που πηγάζουν από τη μεταγλωσσική επίγνωση που αναπτύσσουν τα πολύγλωσσα άτομα.

2.2.3 Χρονική απόσταση από την «τελευταία» χρήση της γλώσσας

Ο Hammarberg (2001) υποστηρίζει ότι μία γλώσσα που χρησιμοποιείται από τους/τις ΜΦΟ τη δεδομένη στιγμή είναι περισσότερο προσβάσιμη και οι ΜΦΟ είναι πιο πιθανό να μεταφέρουν στοιχεία από αυτή στη νέα ξένη γλώσσα που κατακτούν παρά από άλλες γλώσσες που δεν έχουν χρησιμοποιήσει για πολύ καιρό. Επιπλέον, από πειραματικά δεδομένα προκύπτει ότι δεν είναι σημαντική μόνο η χρονική απόσταση (recency) από την τελευταία χρήση της γλώσσας αλλά και η χρονική απόσταση από την κατάκτηση της κάθε γλώσσας (Shanon 1991).

Υπάρχουν όμως και έρευνες που υποστηρίζουν ότι μπορεί να γίνει μεταφορά από γλώσσες που όχι μόνο δεν έχουν κατακτηθεί τελευταίες αλλά που έχουν να χρησιμοποιηθούν εδώ και δεκαετίες (De Angelis 2007).

2.3 Γενικές διαπιστώσεις

Όπως φάνηκε από τα παραπάνω, για τους περισσότερους παράγοντες που αναφέρθηκαν έχουν εκφραστεί απόψεις που πολλές φορές είναι αντικρουόμενες μεταξύ τους. Ορισμένοι/ες ερευνητές/τριες θεωρούν ότι ένας παράγοντας παίζει πρωτεύοντα ρόλο και κάποιοι/ες άλλοι/ες όχι. Αλλά ακόμα και στις περιπτώσεις που υπάρχει ομοφωνία για τη σπουδαιότητα ενός παράγοντα, οι απόψεις των ερευνητών/τριών δίστανται για το αν επηρεάζει θετικά ή αρνητικά την ΚΓ3 (De Angelis 2007). Οι πειραματικές μελέτες καλούνται να διερευνήσουν τι συμβαίνει όχι μόνο όταν οι παραπάνω παράγοντες έρχονται σε αντίθεση μεταξύ τους, δηλαδή κάνουν διαφορετική πρόβλεψη για το *τι* και *από ποια γλώσσα* θα μεταφερθεί τελικά στη διαγλώσσα των ΜΦΟ (De Angelis 2005), αλλά και να διερευνήσουν ποιος παράγοντας επικρατεί στην αντίθετη περίπτωση, όταν δηλαδή κάνουν την ίδια πρόβλεψη (Safont Jordà 2005).

3 Πειραματικά δεδομένα από τη μελέτη της ΚΓ3

Η έρευνα που ακολουθεί εξετάζει την Κατάκτηση της Γερμανικής ως Γ3 στην Ελλάδα από άτομα που έχουν κατακτήσει ήδη την Αγγλική σε πολύ καλό επίπεδο (Μιχαλοπούλου 2015). Η περίπτωση αυτή είναι ο κανόνας στην Ελλάδα, μιας και σε ελάχιστες μόνο περιπτώσεις η Γερμανική κατακτάται ως Γ2.

3.1 Παράλειψη του υποκειμένου

Το επιμέρους συντακτικό φαινόμενο που μελετήθηκε είναι η Παράλειψη του Κενού Υποκειμένου. Το υπό μελέτη φαινόμενο επιλέχθηκε επειδή πραγματώνεται διαφορετικά στην Ελληνική και στην Αγγλική και η Γερμανική προσομοιάζει, ανάλογα την ρηματική κατηγορία και τη φωνή (ενεργητική ή παθητική), είτε στη μία είτε στην άλλη γλώσσα ως προς αυτό. Το φαινόμενο ελέγχεται (μεταξύ άλλων) από την Παράμετρο του Κενού Υποκειμένου (ΠΚΥ) (Chomsky 1981, Rizzi 1982).

Πολύ επιγραμματικά αναφέρουμε εδώ, ότι η Ελληνική επιτρέπει την παράλειψη του αντωνυμικού υποκειμένου χωρίς περιορισμούς (Philippaki-Warbuton 1985). Στην Αγγλική η παράλειψη του υποκειμένου δεν επιτρέπεται παρά μόνο σε πολύ συγκεκριμένες πραγματολογικές περιπτώσεις (Haegeman 1990). Στη δε Γερμανική σε γενικές γραμμές δεν επιτρέπεται η παράλειψη του εμφανούς γραμματικού υποκειμένου παρά μόνο όταν συγκεκριμένες ρηματικές κατηγορίες¹ χρησιμοποιούνται στην παθητική φωνή. Ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν αυτές ακριβώς οι περιπτώσεις (D' Alessandro 2014). Επιπλέον, σύμφωνα με την ΠΚΥ, τόσο στην Γερμανική, όσο και στην Αγγλική επιτρέπονται τα πλεοναστικά υποκείμενα, ενώ δεν ισχύει το ίδιο και στην Ελληνική (Cardinaletti 1997).

Συγκεκριμένα, στη Γερμανική ενώ όλες οι ρηματικές κατηγορίες πρέπει υποχρεωτικά να έχουν (αντωνυμικό ή λεξικό) υποκείμενο στην ενεργητική φωνή (1), για τις παραπάνω μόνο ρηματικές κατηγορίες στην παθητική φωνή, υπάρχει η δυνατότητα να εμφανίζονται, είτε με το γραμματικό υποκείμενο *es* (2), είτε χωρίς υποκείμενο (\emptyset) (3).

(1)	Man	half	der Mutter	nie	im Haushalt.
	MAN <small>ον. εν.</small>	βοηθούσε <small>γ' εν. πρτ.</small>	στη μητέρα <small>δοτ. εν.</small>	ποτέ	στο νοικοκυριό

(2)	Es	wurde	der Mutter	im Haushalt	nie	geholfen.
	ES	βοηθ. <small>γ' εν. πρτ.</small>	στη μητέρα <small>δοτ. εν.</small>	στο νοικοκυριό	ποτέ	βοηθηθεί <small>παθ. μτχ.</small>

(3)	Der Mutter	wurde		im Haushalt	nie	geholfen.
	στη μητέρα <small>δοτ. εν.</small>	βοηθ. <small>γ' εν. πρτ.</small>	\emptyset	στο νοικοκυριό	ποτέ	βοηθηθεί <small>παθ. μτχ.</small>

'Δεν βοηθούσαν ποτέ τη μητέρα στο νοικοκυριό.'

Οι περιπτώσεις, όπου είναι αποδεκτή η παράλειψη του υποκειμένου στη γερμανική γλώσσα (3) παρουσιάζουν ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον μιας και είναι οι μοναδικές κατά τις οποίες η Γερμανική φαίνεται να έχει στην επιφανειακή της

¹ Οι ρηματικές κατηγορίες αυτές είναι οι εξής: ρήματα που δέχονται συμπλήρωμα σε δοτική, ρήματα που δέχονται ως συμπλήρωμα εμπρόθετο προσδιορισμό και ανεργαστικά ρήματα.

δομή παρόμοιες ιδιότητες με την Ελληνική ως προς την παράλειψη του εμφανούς υποκειμένου. Αντιθέτως, σε όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις η Γερμανική έχει τις ίδιες ιδιότητες με την Αγγλική και διαφέρουν και οι δύο από την Ελληνική.

3.2 Η πειραματική διαδικασία

Προκειμένου να διερευνηθεί η πηγή της γλωσσικής μεταφοράς στη διαγλώσσα των ΜΦΟ της Γ3 διενεργήθηκαν δύο πειραματικές δοκιμασίες: μία *Δοκιμασία Δήλωσης Γραμματικής Ορθότητας* (ΔΔΓΟ) (Michalopoulou 2015) και μία *Δοκιμασία Δήλωσης Προτίμησης* (ΔΔΠ) (Michalopoulou 2017). Σε αυτές εξετάστηκαν οι κρίσεις γραμματικής ορθότητας και οι προτιμήσεις των ΜΦΟ αντίστοιχα για τέσσερις πειραματικές συνθήκες (π.σ.): α) π.σ. [-λεξ.υποκ./-es], δομή χωρίς κανένα φωνητικά εκπεφρασμένο υποκείμενο, παρόμοια στη Γ1 (Ελληνική) και σε συγκεκριμένες περιπτώσεις της Γ3 (Γερμανικής), β) π.σ. [+λεξ.υποκ./+es], δομή με πλεοναστικό υποκείμενο *es*, παρόμοια στη Γ2 (Αγγλική) και στη Γ3, γ) π.σ. [-λεξ.υποκ./+es], δομή, που δεν περιέχει λεξικό υποκείμενο, παρά μόνο το γραμματικό υποκείμενο *es* και δ) π.σ. [+λεξ.υποκ./-es], δομή που περιέχει μόνο λεξικό υποκείμενο. Οι δύο τελευταίες π.σ. (γ και δ), οι οποίες περιέχουν τουλάχιστον ένα φωνητικά εκπεφρασμένο υποκείμενο, είναι αποδεκτές δομές και στις τρεις υπό εξέταση γλώσσες.

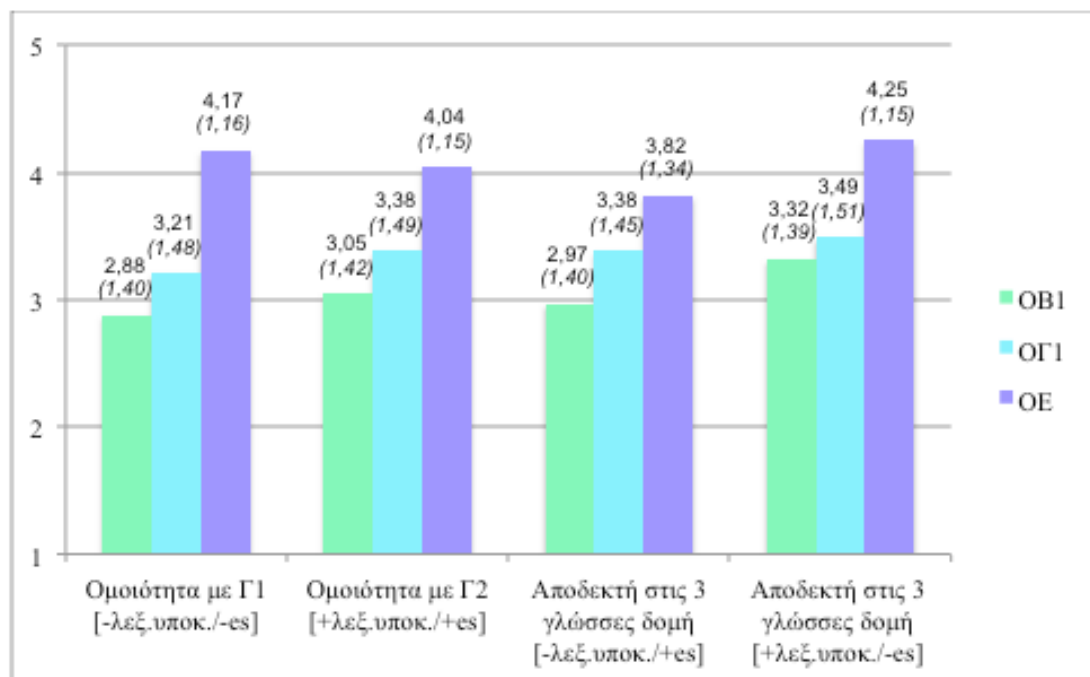
Η υπόθεση εργασίας είναι η έξης: Αν οι επιλογές των ΜΦΟ είναι πιο επιτυχείς στην π.σ. [-λεξ.υποκ./-es] τότε υποθέτουμε ότι η Γ1 ασκεί μεγαλύτερη επιρροή στη διαγλώσσα τους. Αντίθετα, αν οι επιλογές τους είναι πιο επιτυχείς για την π.σ. [+λεξ.υποκ./+es] τότε υπερισχύει η υπόθεση ότι η Γ2 ασκεί μεγαλύτερη επιρροή κατά την κατάκτηση της Γ3. Υπάρχει και το ενδεχόμενο οι επιλογές που κάνουν οι ΜΦΟ να αποδειχθούν αντίστοιχες ή περίπου ίδιες και για τις δύο π.σ. Αυτό σημαίνει ότι καμία από τις δύο κατακτηθείσες γλώσσες δεν ασκεί μεγαλύτερη επιρροή και ότι πρέπει να ανιχνευθούν άλλες διαφορές ώστε να καταλήξουμε σε κάποιο συμπέρασμα σχετικά με τη διαγλώσσα τους.

Στις δοκιμασίες αυτές πήραν μέρος τρεις ομοιογενείς πειραματικές ομάδες: δύο ομάδες Ελλήνων/ίδων, ΜΦΟ της Γερμανικής, και μία ομάδα Γερμανών/ίδων *φυσικών ομιλητών/τριών* (ΦΟ). Οι δύο ομάδες των ΜΦΟ είχαν σύμφωνα με τις κατατακτήριες δοκιμασίες που διενεργήθηκαν διαφορετικό επίπεδο γλωσσομάθειας στη Γερμανική: *μέτριο* (B1) και *πολύ καλό* (Γ1) (ομάδα OB1, N=26, και OG1, N=23, αντίστοιχα). Οι ΦΟ είχαν αντίστοιχα δημογραφικά και ηλικιακά χαρακτηριστικά με αυτά των Ελλήνων/ίδων και λειτούργησαν ως *ομάδα ελέγχου* (OE, N=24). Και οι τρεις ομάδες (OB1, OG1 και OE) είχαν επίπεδο Γ1 στα αγγλικά².

3.3 Αποτελέσματα Δοκιμασίας Δήλωσης Γραμματικής Ορθότητας

Από τα γενικά αποτελέσματα της ΔΔΓΟ, φαίνεται ότι οι ΜΦΟ εμφανίζουν ικανοποιητικές επιδόσεις, τόσο στις δομές που μεταφέρουν στη γλώσσα-στόχο (Γ3=Γερμανική) από τη Γ1 (Ελληνική) δηλαδή στις δομές χωρίς κάποιο φωνητικά εκπεφρασμένο υποκείμενο, όσο και στις δομές που μεταφέρουν από την Γ2 (Αγγλική), δηλαδή τις δομές με πλεοναστικό υποκείμενο.

² Για λεπτομερή περιγραφή της πειραματικής δοκιμασίας: των πειραματικών ομάδων, των π.σ., των ρηματικών κατηγοριών που χρησιμοποιήθηκαν σε κάθε π.σ., καθώς και αναλυτικά παραδείγματα ανά π.σ. βλ. Μιχαλοπούλου 2015.

Γράφημα 1 | Αποτελέσματα ΔΔΓΟ

Πιο συγκεκριμένα, στατιστικώς σημαντικές διαφορές διαπιστώθηκαν μόνο στις κρίσεις γραμματικής ορθότητας της OB1 μεταξύ των π.σ.: [-λεξ.υποκ./-es] και [+λεξ.υποκ./-es] σύμφωνα το Paired Samples (PS) T-Test ($t(25)=-3.251, p=.003$), καθώς και μεταξύ των π.σ.: [+λεξ.υποκ./+es] και [+λεξ.υποκ./-es] ($t(25)=-3.251, p=.003$), υπέρ της δομής με (ένα) λεξικό υποκείμενο σε σχέση με σχέση τόσο με τη δομή χωρίς κανένα φωνητικά εκπεφρασμένο υποκείμενο, όσο και με τη δομή με πλεοναστικό υποκείμενο αντίστοιχα.

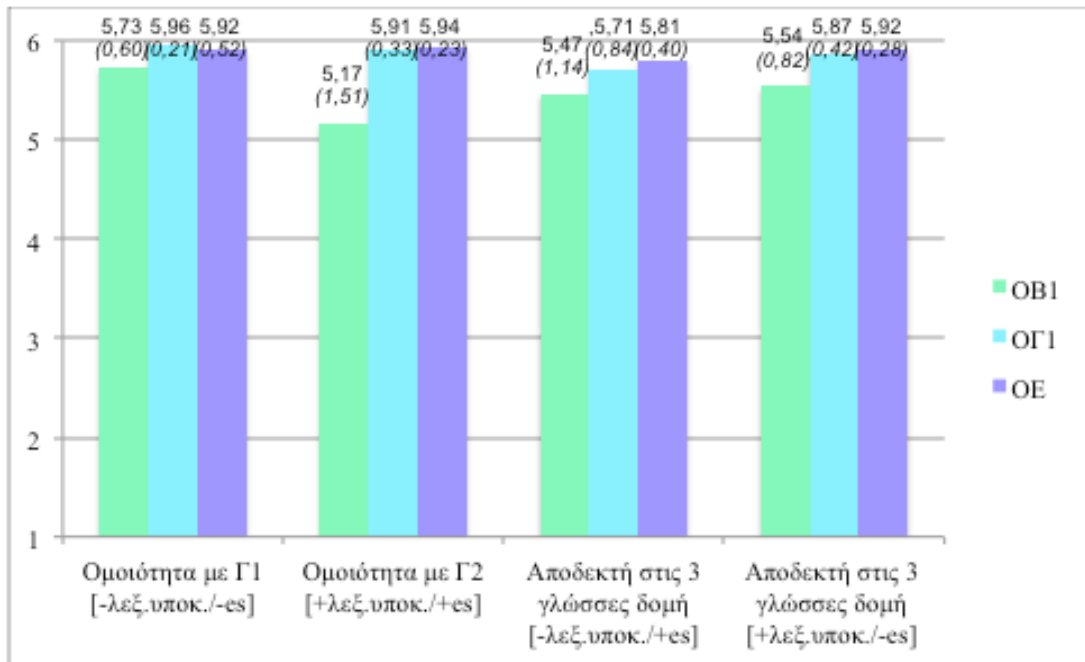
Αντίθετα, η OG1 παρουσιάζει αντίστοιχες επιδόσεις σε όλες τις π.σ., που δεν διαφοροποιούνται είτε πρόκειται για τις κοινές και στις τρεις γλώσσες δομές, είτε για αυτές που προσομοιάζουν είτε στην Γ1, είτε στην Γ2.

Το σημείο που παρουσιάζει ενδιαφέρον είναι οι στατιστικώς σημαντικές διαφορές που σημειώνονται μεταξύ της OG1 και της OE σε όλες τις π.σ. όπως διαπιστώθηκε από το στατιστικό έλεγχο διαφοροποίησης Oneway ANOVA για τη μέση τιμή. Συγκεκριμένα, η τιμή της στατιστικής συνάρτησης του ελέγχου για κάθε π.σ. διαμορφώνεται ως εξής: α) π.σ. [-λεξ.υποκ./-es] ($F_{(2,70)}=22.86, p<.001$) β) π.σ. [+λεξ.υποκ./+es] ($F_{(2,70)}=14.15, p<.001$), γ) π.σ. [-λεξ.υποκ./+es] ($F_{(2,70)}=12.35, p<.001$) και δ) π.σ. [+λεξ.υποκ./-es] ($F_{(2,70)}=9.14, p<.001$).

Τα παραπάνω καταδεικνύουν ότι παρόλο που φαίνεται να υπάρχει κάποια βελτίωση στην αναγνώριση των δομών καθώς ανεβαίνει το επίπεδο γλωσσομάθειας στην Γ3 στις δύο ομάδες των ΜΦΟ (OB1 και OG1), η διαφορά μεταξύ τους δεν χαρακτηρίζεται ως στατιστικώς σημαντική. Οι κρίσεις της OG1 εμφανίζονται να διαφέρουν στατιστικώς σημαντικά από τις αντίστοιχες των Γερμανών/ίδων ΦΟ (OE), γεγονός που δείχνει ότι δεν έχουν ακόμα κατακτήσει πλήρως τη γραμματική της γλώσσας-στόχου. Δηλαδή τα άτομα της OG1 απέχουν ακόμα αρκετά από τις επιδόσεις των ΦΟ, παρά την μεγαλύτερη τους έκθεση στην γλώσσα-στόχο, τόσο σε μέγεθος και ποιότητα γλωσσικού εισερχομένου, όσο και σε συνολική χρονική διάρκεια έκθεσης σε αυτό.

3.4 Αποτελέσματα Δοκιμασία Δήλωσης Προτίμησης

Από τα γενικά αποτελέσματα της ΔΔΠ, όπως και της ΔΔΓΟ, προκύπτει ότι οι ΜΦΟ εμφανίζουν πολύ καλές επιδόσεις στις δομές που μεταφέρουν στη Γ3 τόσο από την Γ1, δηλαδή στις δομές χωρίς φωνητικά εκπεφρασμένο υποκείμενο, όσο και στις δομές που μεταφέρουν από την Γ2, δηλαδή τις δομές με πλεοναστικό υποκείμενο.

Γράφημα 2 | Αποτελέσματα ΔΔΠ

Ενδεικτικό είναι ότι μεταξύ των δομών που μεταφέρονται στη διαγλώσσα των ΜΦΟ είτε από την Γ1 είτε από την Γ2 τους δεν σημειώνονται στατιστικώς σημαντικές διαφορές μεταξύ τους, παρά μόνο μεταξύ των δύο αυτών δομών και των κοινών και στις τρεις γλώσσες συντακτικών δομών.

Στατιστικώς σημαντικές διαφορές διαπιστώθηκαν μόνο στις δηλώσεις προτίμησης της OB1 τόσο μεταξύ των π.σ.: [-λεξ.υποκ./-es] και [+λεξ.υποκ./-es] σύμφωνα το Paired Samples (PS) T-Test ($t(25)=2.586, p=.016$), όπως και στη ΔΔΓΟ, όσο και μεταξύ των π.σ.: [+λεξ.υποκ./+es] και [-λεξ.υποκ./+es] ($t(25)=2.724, p=.012$), δηλαδή υπέρ των δομών με ένα υποκείμενο (είτε λεξικό, είτε γραμματικό) τόσο σε σχέση με τη δομή με μηδενικό υποκείμενο όσο και σε σχέση με τη δομή με πλεοναστικό υποκείμενο.

Αντίθετα η OG1 παρουσιάζει αντίστοιχες επιδόσεις σε όλες τις π.σ., οι οποίες δεν διαφοροποιούνται ανεξάρτητα αν πρόκειται για τις κοινές και στις τρεις γλώσσες δομές ή για αυτές που προσομοιάζουν είτε στην Γ1, είτε στην Γ2. Όπως και στη ΔΔΓΟ, φαίνεται ότι υπάρχει κάποια βελτίωση στην αναγνώριση των προτάσεων καθώς ανεβαίνει το επίπεδο γλωσσομάθειας στην Γ3 στις δύο ομάδες των ΜΦΟ (OB1 και OG1). Ωστόσο, η διαφορά μεταξύ τους δεν χαρακτηρίζεται ως στατιστικώς σημαντική, παρά την μεγαλύτερη τους έκθεση στην γλώσσα-στόχο, όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη παράγραφο.

4 Συμπεράσματα

Από την εξέταση των αποτελεσμάτων των δύο πειραματικών δοκιμασιών προκύπτει ότι οι ΜΦΟ εκτός από τις κοινές στις τρεις γλώσσες δομές μεταφέρουν στη διαγλώσσα τους σε σημαντικό βαθμό τόσο τη δομή που υφίσταται μόνο στη Γ1, δηλαδή τα μηδενικά υποκείμενα, όσο και τη δομή που υφίσταται μόνο στη Γ2, δηλαδή τα πλεοναστικά υποκείμενα. Δεν παρατηρήθηκε δηλαδή κάποιο προβάδισμα στην επιλογή των δομών είτε από την Γ1 είτε από την Γ2 κατά την ΚΓ3. Από τα παραπάνω στοιχεία φαίνεται ότι αυτό προκύπτει *ανεξάρτητα* από τους παράγοντες που αναμέναμε ότι θα διαφοροποιούσαν τις επιδόσεις των ΜΦΟ. Για να γίνει κατανοητό το παραπάνω, στη συνέχεια θα γίνει αναλυτική αναφορά στους γλωσσικούς και στους τρεις ατομικούς παράγοντες που παρουσιάστηκαν στην ενότητα 2.

4.1 Συμπεράσματα σχετικά με τους γλωσσικούς παράγοντες

Όσον αφορά τους γλωσσικούς παράγοντες οδηγούμαστε στις ακόλουθες διαπιστώσεις. Πρώτον, η ιστορική τυπολογία δεν φαίνεται να παίζει κάποιο ιδιαίτερο ρόλο, αφού σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση υφίσταται γενετική σύνδεση της Αγγλικής και της Γερμανικής, αφού ανήκουν στην ίδια ομάδα γλωσσών της Ινδοευρωπαϊκής οικογένειας, δηλαδή, στις γερμανικές γλώσσες. Το γεγονός αυτό δεν φάνηκε να διαδραματίζει κάποιο ιδιαίτερο ρόλο, αφού μεταξύ των επιλογών των ΜΦΟ υπέρ της δομής που προσομοιάζει στην Γ2 (Αγγλική) έναντι αυτής που προσομοιάζει στην Γ1 (Ελληνική) δεν σημειώθηκε κάποια στατιστικώς σημαντική διαφορά.

Δεύτερον, αναφορικά με τη συχνότητα εμφάνισης συγκεκριμένων χαρακτηριστικών στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν περιμέναμε να έχει κάποιο σημαντικό ρόλο. Όπως αναφέρθηκε μελετήθηκε η Παράμετρος του Κενού Υποκειμένου και συγκεκριμένα δύο ιδιότητές της: η παράλειψη του υποκειμένου στην Ελληνική (Γ1) και τα πλεοναστικά υποκείμενα στην Αγγλική (Γ2). Αμφότερες οι περιπτώσεις αυτές και στις δύο γλώσσες, στις οποίες εμφανίζονται είναι πολύ συνήθεις και σε καμία περίπτωση δεν θεωρούνται μαρκαρισμένες, άρα δεν θα ήταν αναμενόμενη κάποια διαφοροποίηση στις επιλογές των ΜΦΟ.

Τέλος, ο παράγοντας που σχετίζεται με την μορφολογική μεταφορά δεν εξετάζεται εδώ, εφόσον το φαινόμενο που μελετήθηκε δεν άπτεται της μορφολογίας αλλά της σύνταξης.

4.2 Συμπεράσματα σχετικά με τους ατομικούς παράγοντες

Όσον αφορά τους τρεις ατομικούς παράγοντες, που εμπλέκονται στην συγκεκριμένη διαδικασία ΚΓ3, φαίνεται ότι τα αποτελέσματα των πειραματικών δοκιμασιών οδηγούν στις εξής διαπιστώσεις. Καταρχάς, το επίπεδο επάρκειας των ΜΦΟ στην κάθε γλώσσα έχει διαφορετικά ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά. Στη συγκεκριμένη περίπτωση μελετήθηκε ο ρόλος της Γ1 (Ελληνικής) και της Γ2 (Αγγλικής), η οποία έχει κατακτηθεί στην Ελλάδα υπό συγκεκριμένες συνθήκες εκμάθησης και στην οποία και οι δύο ομάδες (ΟΒ1 και ΟΓ1) έχουν επίπεδο γλωσσομάθειας Γ1. Παρόλα αυτά δεν διαπιστώθηκε κάποιο προβάδισμα της Γ1.

Δεύτερον, σύμφωνα με την Ψυχοτυπολογία η Αγγλική και η Γερμανική φαίνεται να είναι εγγύτερες ψυχοτυπολογικά στην αντίληψη των ΜΦΟ απ' όσο η Ελληνική και η Γερμανική. Συνεπώς η προσέγγιση αυτή ταυτίζεται με την πρόβλεψη που κάνει ο παράγοντας της ιστορικής τυπολογίας, ότι η Γ2 θα είχε κάποιο προβάδισμα κατά την ΚΓ3, η οποία όμως στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν επιβεβαιώνεται.

Τέλος, ο παράγοντας σχετικά με την χρονική απόσταση από την «τελευταία» χρήση της γλώσσας στην προκειμένη περίπτωση θα έκανε την ξεκάθαρη πρόβλεψη ότι θα υπήρχε προβάδισμα της Γ1 έναντι της Γ2. Η Γ1 χρησιμοποιείται στην καθημερινότητα των ΜΦΟ, εφόσον ζουν στην Ελλάδα, σε σύγκριση με μία ξένη γλώσσα που χρησιμοποιούν μόνο για συγκεκριμένους σκοπούς, συνεπώς για τους/τις ΜΦΟ η Ελληνική και η Αγγλική έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά, τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά. Ωστόσο, αυτός ο παράγοντας δεν φάνηκε να παίζει κάποιο ρόλο, αφού δεν παρατηρήθηκε κάποιο προβάδισμα της Γ1.

4.3 Συνολικά συμπεράσματα

Όπως προέκυψε από την πειραματική διαδικασία, οι παραπάνω γλωσσικοί και ατομικοί παράγοντες δεν φαίνεται να παίζουν κάποιο ρόλο κατά τη διαγλωσσική μεταφορά. Συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν τους ισχυρισμούς της De Angelis (2007: 35) ως προς την επίδραση των υπό εξέταση παραγόντων στην κατάκτηση της Γερμανικής ως Γ3 από Έλληνες/ίδες που έχουν ήδη κατακτήσει και την Αγγλική ως Γ2 σε πολύ καλό επίπεδο, η οποία υποστηρίζει ότι πειραματικά δεδομένα όπως τα συγκεκριμένα εγείρουν σοβαρές ενστάσεις για το ρόλο των παραγόντων που επηρεάζουν τη διαγλωσσική μεταφορά κατά την ΚΓ3.

Επιπλέον, η De Angelis (2007) θέτει σε αμφισβήτηση την ευρέως διαδεδομένη μεθοδολογική πρακτική της έρευνας για την κατάκτηση μιας νέας γλώσσας-στόχου, σύμφωνα με την οποία η γλώσσα αυτή αντιμετωπίζεται πάντα ως Γ2 και οι υπόλοιπες ξένες γλώσσες, τις οποίες ένα άτομο έχει ήδη κατακτήσει αγνοούνται. Το γεγονός αυτό αποτελεί σημαντικό έρεισμα για την θεμελίωση του νέου επιστημονικού κλάδου που μελετά την ΚΓ3 και των περαιτέρω γλωσσών ως ένα ξεχωριστό γλωσσολογικό φαινόμενο με τα δικά του χαρακτηριστικά.

5 Προτάσεις - Προοπτικές

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι παράγοντες διαγλωσσικής μεταφοράς πρέπει να προσεγγίζονται κριτικά και να αξιοποιούνται τόσο ερευνητικά όσο και στη διδακτική πράξη με ιδιαίτερη προσοχή, ειδικά στην περίπτωση της ΚΓ3 ή περαιτέρω γλωσσών. Τα δεδομένα φαίνεται να διαψεύδουν ακόμη και τις πιο παγιωμένες πεποιθήσεις, όχι μόνο εμπειρικές, αλλά και ερευνητικές.

Από τα πειραματικά δεδομένα καταδεικνύεται η πολυπλοκότητα του θέματος, η οποία καθιστά απαραίτητη την ανάγκη διεξαγωγής περισσότερων ερευνών, προκειμένου να εξεταστούν μεταξύ άλλων περισσότεροι συνδυασμοί γλωσσών. Με τον τρόπο αυτό είναι εφικτή η επαρκέστερη τεκμηρίωση των υποθέσεων που έχουν διατυπωθεί μέχρι στιγμής σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν την ΚΓ3. Τέλος, είναι πιθανόν να προκύψει η επαναξιολόγηση του ρόλου που διαδραματίζουν οι παράγοντες που επηρεάζουν τη διαγλωσσική επιρροή από τη Γ1 ή/και τη Γ2 κατά την ΚΓ3, γεγονός που έχει αντίκτυπο τόσο στην έρευνα, όσο και στις διδακτικές πρακτικές που υιοθετούνται στον τομέα της διδασκαλίας των ξένων γλωσσών.

Βιβλιογραφία

- Birdsong, David. (επιμ.). 1999. *Second Language Acquisition and the Critical Period Hypothesis*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Cardinaletti, Anna. 1997. "Subjects and Clause Structure." Στο Liliane Haegeman (επιμ.), *The new Comparative Syntax*, 33-63, New York: Addison Wesley Longman Inc.
- Chomsky, Noam. 1981. *Lectures on Government and Binding: The Pisa Lectures*. Dordrecht: Foris.
- D' Alessandro, Roberta. 2014. *The Null Subject Parameter. Where Are We and Where Are We Headed?* Leiden University Centre for Linguistics.
- De Angelis, Gessica. 2005. "The Acquisition of Languages Beyond the L2: Psycholinguistic Perspectives." *Rassegna Italiana di Linguistica Applicata* 2-3: 397-409.
- De Angelis, Gessica. 2007. *Third or Additional Language Acquisition*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Dewaele, Jean-Marc. 1998. "Lexical Inventions: French Interlanguage as L2 versus L3." *Applied Linguistics* 19,4:471-490.
- Ecke, Peter. 2001. "Lexical Retrieval in a Third Language: Evidence from Errors and Tip-of-the-Tongue States." Στο Jasone Cenoz, Britta Hufeisen, και Ulrike Jessner (επιμ.), *Cross-linguistic Influence in Third Language Acquisition: Psycholinguistic Perspectives*, 90-114. Clevedon: Multilingual Matters.
- Ellis, Rod. 1997. *Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Falk, Ylva. 2010. *Gingerly Studied Transfer Phenomena in L3 Germanic Syntax: The Role of the Second Language in Third Language Acquisition*. Utrecht: LOT Publications.
- Foote, Rebecca 2009. "Transfer and L3 Acquisition: The role of Typology." Στο Yan-Kit Ingrid Leung (επιμ.), *Third Language Acquisition and Universal Grammar*, 89-114. Clevedon: Multilingual Matters.
- Haegeman, Liliane. 1990. "Non Overt Subjects in Diary Contexts." Στο Joan Mascaró, και Marina Nespór (επιμ.), *Grammar in Progress*, 167-174. Dordrecht: Foris.
- Hammarberg, Björn. 2001. "Roles of L1 and L2 in L3 Production and Acquisition." Στο Jasone Cenoz, Britta Hufeisen, και Ulrike Jessner (επιμ.), *Cross-linguistic Influence in Third Language Acquisition: Psycholinguistic Perspectives*, 21-41. Clevedon: Multilingual Matters.
- Han, Zhao Hong, και Elaine Tarone. 2014. *Interlanguage: 40 years later*. Amsterdam: John Benjamins.
- Jessner, Ulrike. 2006. *Linguistic Awareness in Multilinguals: English as a Third Language*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Jessner, Ulrike, και Jesone Cenoz. 2007. "Teaching English as a Third Language: Pedagogical Challenges." Στο Jim Cummins, και Chris Davison (επιμ.), *The International Handbook on English Language Teaching*. Berlin/New York: Springer.
- Larsen-Freeman, Diane. 1997. "Chaos/Complexity Science and Second Language Acquisition." *Applied linguistics* 18(2):141-165.
- Μιχαλοπούλου, Σταματία. 2015. "Το Κενό Υποκείμενο στη Διαγλώσσα: Η Περίπτωση των Ελλήνων Σπουδαστών της Γερμανικής ως Τρίτης Γλώσσας."

- Θεσσαλονίκη: Δημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή. Α.Π.Θ. Διαθέσιμη σε: <http://ikee.lib.auth.gr/record/283552/?ln=e1>
- Michalopoulou, Stamatia. 2015. "Third Language Acquisition: An Experimental Study of the Pro-Drop Parameter." Στο Elena Babatsouli, και David Ingram (επιμ.) *Proceedings of the International Symposium on Monolingual and Bilingual Speech 2015*, 214-223. Chania: Institute of Monolingual and Bilingual Speech. Διαθέσιμο στο: <http://ismbs.eu/data/documents/Proceedings-ISMBBS-2015.pdf>
- Michalopoulou, Stamatia. 2017. "Third Language Acquisition. The Pro-Drop-Parameter in the Interlanguage of Greek students of German." Στο Thanassis Georgakopoulos, Theodossia-Soula Pavlidou, Miltos Pechlivanos, Artemis Alexiadou, Jannis Androutsopoulos, Alexis Kalokairinos, Stavros Skopeteas, και Katerina Stathi (επιμ.), *Proceedings of the ICGL12*, 759-772. Berlin: Edition Romiosini/CeMoG. Διαθέσιμο στο: <http://www.cemog.fu-berlin.de/en/icgl12/offprints/michalopoulou/index.html>
- Murphy, Shirin. 2003. "Second Language Transfer During Third Language Acquisition." *Working Papers in TESOL and Applied Linguistics* 3(2):1-21.
- Odlin, Terrence. 1989. *Language Transfer: Crosslinguistics Influence in Language Learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Philippaki-Warbuton, Irene. 1985. "Word Order in Modern Greek." *Transactions of the Philological Society* 2:113-143.
- Rizzi, Luigi. 1982. *Issues in Italian Syntax*. Dordrecht: Foris.
- Rothman, Jason. 2011. "L3 Syntactic Transfer Selectivity and Typological Determinacy: The Typological Primacy Model." *Second Language Research* 27:107-127.
- Safont, Jordà María Pilar. 2005. *Third Language Learners. Pragmatic Production and Awareness*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Schwartz, Bonnie D., και Rex A. Sprouse. 1996. "L2 Cognitive States and the Full Transfer / full Access Model." *Second Language Research* 12:40-72.
- Selinker, Larry, and Beatrice Baumgartner-Cohen. 1995. "Multiple Language Acquisition: 'Damn it, Why Can't I Keep These Two Languages Apart?'". *Language, Culture and Curriculum* 8(2):115-121.
- Shanon, Benny. 1991. "Faulty Language Selection in Polyglots." *Language and Cognitive Processes* 6: 339-350.
- Williams, Sarah, και Bjorn Hammarberg. 1998. "Language Switches in L3 Production: Implications of a Polyglot Speaking Model." *Applied Linguistics* 19:295-333.